

EKKLESIA AMSTERDAM zondag 15 september 2019

Wat is een ekklesia?

Alex van Heusden

Wat is een ekklesia? Wie wij zijn en wat wij proberen te doen, bij benadering, zo onderling verschillend als wij zijn. Veelkleurig gezelschap. Ik kijk om mij heen, ik zie gezichten en bij die gezichten horen namen - jij en jij en jij. Daar zitten jullie, weer hier na een lange zomerstop - voor velen van jullie echt te lang. We gaan het zestigste jaar in van deze gemeente, destijds, in 1960, begonnen onder de naam 'Amsterdamse Studentenekklesia', zonder dat ik het wist - ik was toen vier jaar. Enkele jaren terug werd dat 'Ekklesia Amsterdam' - die naam doet meer recht aan hoe we zijn samengesteld, met name aan de leeftijdsopbouw. Eeuwige studenten zijn er al lang niet meer.

'Als Gij bestaat' - zo begonnen wij deze dienst. Gevolgd door: 'Als er een god is, is het een ander.' Als, als. Tweemaal voorwaardelijk. Omdat we het niet weten? We weten niks. Niet als het gaat over God - of die wel bestaat. De vraag *Is er een hoogste wezen 'God'?* is tamelijk onzinnig omdat er geen falsifieerbaar antwoord op te geven valt. De zogeheten 'Godsbewijzen', zoals die in de loop der eeuwen door grote geesten zijn bedacht en op papier gezet, zijn van alles, aardige hersenbrekers, spitsvondige formules, maar geen bewijs. Staan we nu met lege handen? We hebben een verhaal, een Groot Verhaal van bevrijding. Dat verhaal wordt hier van week tot week gespeld, ingeademd, overwogen, uitgelegd en bezongen. In dat verhaal is 'God', die met zijn naam 'Ik zal er zijn', een woord voor kracht tot bevrijding die het aangezicht van deze aarde zal vernieuwen.

*Als er een god is,
is het een ander.*

*Een die niet komt verdelgen
die geen vuurovens stookt
maar zijn geliefden levend
uit de vlammen bevrijdt.*

Wat is een ekklesia? Een ekklesia is een plaats waar mensen bijeenkomen die zich aangesproken weten, 'geroepen', door het visioen van een andere, nieuwe wereld. Dat visioen, deze wereld anders, koester je niet vanzelf, dat zit niet in je DNA. Het visioen, gegoten in de taal van de hoop, moet je leren, áánleren; blijvende training, in-oefening is nodig om het niet weer áf te leren. Onderhoud je het niet, je bent het zo weer kwijt. Er is zoveel dat je aandacht opeist en je liefst weg wil houden van het visioen.

Een ekklesia is een oefenplaats rondom het Grote Verhaal van bevrijding - oefening in volharding. Goed leren kijken naar wat er gebeurt, ten kwade én ten goede. Dat analyseren. Het goede in kaart brengen, benoemen en beamen.

We hoorden Paulus, zijn brief aan de Romeinen, hoofdstuk 8: 'Ik ben er zeker van dat alle lijden hier en nu niet opweegt tegen het groot glanzend licht dat in de toekomst, ooit, ons verlichten zal.'

De stad Rome in de jaren veertig en vijftig van de eerste eeuw: smerige straten vol mensen uit alle windstreken, nauwe stegen met winkels en nijverheid, overbevolkte etagewoningen,

zogenaamde *insulae*, 'wooneilanden'. De meeste Joden, omstreeks veertig- tot vijftigduizend op een bevolking van vierhonderdduizend, woonden in *Transtiberinum*, de wijk aan de overzijde van de Tiber, het huidige Trastevere. Een kleine minderheid van hen was volgeling van Jezus, naast niet-Joden, zogeheten *gojiem*, die zich bij hen hadden aangesloten. Een ekklesia, vergadering, samenscholing van Joden en mensen uit andere volkeren. Een moeizaam multicultureel experiment. Ze probeerden deze overtuiging en dit vertrouwen hoog te houden: Jezus Messias die gestorven is, maar ook: die is opgewekt ten leven. Zo luidde het evangelie, het 'goede nieuws', dat hen samenriep en bijeenhield.

Het was een ekklesia die onder vuur kwam te liggen, daar in Rome. Er werd in de loop van de jaren veertig een scherp conflict uitgevochten tussen Joodse volgelingen van Jezus en andere Joden. Dat liep zo hoog op dat Caesar Claudius (41-54) - u kent hem mogelijk, die mank lopende stotteraar vol zenuwtrekken - zich gedwongen zag in te grijpen. Politieke onrust in de hoofdstad kon hij niet gebruiken. Dus gaf hij rond het jaar 49 de Joden het bevel Rome te verlaten.

Als Paulus zijn Romeinenbrief schrijft, in de late jaren vijftig, zijn veel Joden inmiddels teruggekeerd naar de stad aan de Tiber. Hartelijk welkom zijn ze niet. Door hun niet-Joodse zusters en broeders in de ekklesia worden ze met de nek aangekeken. Wie weet, gaan ze opnieuw tumult veroorzaken. De ekklesia moet toch al op haar tellen passen, want de Romeinse AIVD en politiediensten liggen voortdurend op de loer. Het zal daar in Algemene Ledenvergaderingen stevig aan toe zijn gegaan - en niet enkel over de financiën.

Hoe houd je zo'n ekklesia in stand en ook nog bij de les van het visioen 'deze wereld anders'? Anders wil zeggen: niet zoals de toenmalige Romeinse wereldorde.

Hoe zag die eruit, die Romeinse wereldorde? Volgens Vergilius, de dichter, was het eigen talent van Rome 'een hechte vrede opleggen, onderworpenen sparen, neerslaan wie zich verzetten' (*Aeneis* VI, 852-853). *Pax Romana*, 'Romeinse vrede'. Sinds het begin van de bevrijding op 12 september 1944 - 'Ineens waren de Amerikanen er' - leven wij onder de hoede van de *Pax Americana*.

Het visioen van deze wereld anders behelst dus niet de voortzetting van het Romeins Imperium, ook niet de *Pax Americana*, maar het 'koninkrijk van God'. In de taal van Paulus 'nieuwe schepping' - deze schepping, deze oude wereld omgevormd in nieuwe schepping, ook genaamd 'nieuwe mensheid', 'laatste mens'. Schepping is het tegendeel van chaos. De wereld van toen was chaos evenals de wereld van nu waarin wij leven. 'Heel deze schepping - deze oude wereld - zucht en lijdt als een vrouw in barensweeën tot op vandaag.'

Nieuwe schepping, nieuwe mensheid - dat zijn de sleutelwoorden van de wereldrevolutie die Paulus voor ogen staat. Het grote imperium laat het zonder gewetenswroeging gebeuren: dat mensen honger lijden en sterven van dorst. Het imperium kent geen mededogen. Het imperium calculeert. *Cui bono*. Wie komt het ten goede? Wat het imperium ten goede komt, is goed, redelijk en waar.

In de messiaanse ekklesia van Joden en mensen uit andere volkeren moet het zo niet toegaan, leert Paulus. Eerbiedig elkaar, wees voorkomend in de omgang met elkander. Als je vijand honger heeft, geef hem te eten. Vertrouw je hieraan toe, met je hart en je verstand: de nacht van het grote imperium loopt ten einde, de dag van bevrijding komt naderbij - nieuwe mensheid, nieuwe schepping.

*Heel deze oude schepping
nu nog in leegte gevangen
niet uit vrije wil
maar aan machten onderworpen -
zal worden bevrijd
uit het diensthuis der vergankelijkheid.*

En zoals 'heel deze schepping zucht en lijdt als een vrouw in barensweeën', zo ook wij - 'wij zuchten diep in onze ziel tot wij, onze lichamen, zullen zijn bevrijd.' Een wereld van vrije mensen, bevrijd tot in hun lichaam - hun spiermassa, huid, bloedsomloop, beweging, ademhaling, eten en drinken, liefhebben en aanraken.

Als wij ekklesia willen zijn, in de geest van Paulus, 'lichaam van de messias' in deze wereld, moeten wij ons oefenen, met geduld en volharding, in het betrachten van solidariteit met allen die worden gestigmatiseerd en buitengesloten.

Paulus was de aanjager van een Joods-messiaanse beweging. 'Messiaans' wil zeggen: gericht op bevrijding. Uit die Joods-messiaanse beweging is het christendom geworden - wat ook wel 'Joods-christelijke traditie' wordt genoemd, of 'Joods-christelijke beschaving'.

Deze woordcombinatie, 'Joods-christelijk', is geïkt in de negentiende eeuw, in het Duitse Tübingen, het jaar 1831, door een zeer invloedrijke protestantse theoloog, Ferdinand Christian Baur. Met 'Joods-christelijk' doelde hij op de rooms-katholieke kerk: die was volgens hem in hoge mate blijven steken in het Jodendom, vol Joodse smetten. Die rooms-katholieke kerk zou moeten verdwijnen. Geen 'Joods-christelijke beschaving' meer, maar een protestants en Verlicht Europa, bevrijd van haar 'achterlijke' katholieke en Joodse wortels.

Half juli wijdde Aleid Truijens haar zaterdagse column in *de Volkskrant* aan wat zij noemde 'het geschurk tussen sommige SGP'ers en conservatief-katholieken en Forum voor Democratie', in naam van de zogeheten 'Joods-christelijke beschaving', om die voor Nederland te behouden. Voor dit gelegenheidsverbond heeft Aleid Truijens geen goed woord over. 'Voor Baudet,' zo schrijft zij, 'biedt het christendom een fijne trommel vol symboliek en verhalen die zich bij een groot publiek hebben bewezen.'

En die veelgeroemde 'Joods-christelijke beschaving'? Aleid Truijens biedt een historische opsomming van Joodse en christelijke waarden die in Europa lang hebben overheerst, maar die ook weer niet exclusief Joods en christelijk zijn. 'Trouw, liefde, mededogen, hulpvaardigheid enzovoort zijn niet per se Joodse en christelijke waarden.' En dan volgt: 'De geschiedenis van Joden en christenen loopt niet helemaal parallel. Eeuwenlang hebben de christenen de Joden buitengesloten en verdreven en in de vorige eeuw is het bijna gelukt om het Joodse volk uit te roeien.'

En ten slotte: "Joods-christelijk" is tegenwoordig het codewoord voor "tegen de islam". Waar de "Joods-christelijke beschaving" wordt verdedigd, heerst angst voor nieuwkomers (en vrouwen) die hier de boel willen overnemen.'

Wij hier bijeen, deze ekklesia, zijn wij van de Joods-christelijke beschaving? Toch niet in de geest van het gelegenheidsverbond dat door Aleid Truijens wordt gehekelde. Deze ekklesia is negenenvijftig jaar nu onderweg naar een nieuw verstaan van het Grote Verhaal van bevrijding. Dat 'nieuw' van 'nieuw verstaan' betekent soms ook het herontdekken van 'oud

verstaan' dat van lieverlee zoek is geraakt, op een zijspoor beland, uit de geschiedenis geschreven.

Negenenvijftig jaar opnieuw leren lezen - dat gaat niet zonder hulp van leermeesters; en van vele wijze mensen die ons pad hebben gekruist.

Is dat lang, negenenvijftig jaar, op de drempel van het zestigste? We zijn nog maar net onderweg.